

Zpráva ze služební cesty do Rakouska

Místo:

Rakouský státní archiv – Archiv republiky (Österreichisches Staatsarchiv – Archiv der Republik), Vídeň, Rakousko

Dolnorakouský zemský archiv (Niederösterreichisches Landesarchiv), St. Pölten, Rakousko

Termín cesty:

8. – 12. 2. 2010

Účel cesty:

Archivní výzkum k problematice nuceného pracovního nasazení Čechů z Protektorátu Čechy a Morava v Říši

(Uskutečněno v rámci projektu „Zwangseinsatz der tschechischen Bevölkerung des Protektorats Böhmen und Mähren in der Zeit der NS-Besatzung“- řeš. dr. Kokošková, dr. Pažout a Mgr. Sedláková)

Účastníci cesty:

Mgr. Monika Sedláková, pracovnice 3. odd. NA

Ing. Miroslav Kunt, pracovník 5. odd. NA

Zprávu podávají:

Mgr. Monika Sedláková a Ing. Miroslav Kunt

Datum vyhotovení:

17. února 2010

Podpis ředitelky archivu:

Část všeobecná

Služební cestu jsme zahájili 8. února 2010 v 8.39 hodin v Praze na hl. nádraží. Do Vídně na nádraží Meidling jsme dorazili vlakem EC 75 ve 13.23 hod. Ubytování jsme měli předem objednané v penzionu Hargita (Andreasgasse 1/8).

Hlavní náplní našeho pobytu ve Vídni byl archivní výzkum k projektu „Zwangsarbeit der tschechischen Bevölkerung des Protektorats Böhmen und Mähren in der Zeit der NS-Besatzung“, jehož řešiteli jsou dr. J. Pažout, dr. Z. Kokošková a Mgr. M. Sedláková. Dvouletý projekt (září 2008-srpen 2010) financuje německá nadace EVZ.

Z Vídně-Meidlingu jsme odjeli v pátek 12. února - M. Sedláková ve 12.33 hodin vlakem EC 70, do Prahy na hl. nádraží dorazila v 17.21 hod., M. Kunt ve 13.33 hod. vlakem EC 120 (přestup v Břeclavi) a do Prahy na hl. nádraží dojel vlakem EC 274 v 18.21 hod.

Část odborná

Výzkum k problematice nuceného pracovního nasazení Čechů z Protektorátu Čechy a Morava v Říši v období německé okupace jsme provedli zejména v Rakouském státním archivu - Archivu republiky (Österreichisches Staatsarchiv – Archiv der Republik) ve Vídni, a to na základě výběru materiálů z několika archivních fondů, který provedl na základě inventářů kolega Mgr. David Hubený při svém pobytu ve Vídni v listopadu 2009. Jeden studijní den strávila M. Sedláková také v Dolnorakouské zemském archivu (Niederösterreichisches Landesarchiv) v St. Pöltenu.

Studium ve vídeňském Archivu republiky bylo zaměřeno především na tři archivní fondy: Říšský komisař pro znovusjednocení Rakouska s Německou říší 1938-1940, materie/„Bürckel“ (Reichskommissar für die Wiedervereinigung Österreichs mit dem Deutschen Reich 1938-1940, Materie/„Bürckel“); Říšský místodržitel ve Vídni 1940-1945, státní správa Říšské župy Vídeň (Reichsstatthalter in Wien 1940-1945, Staatliche Verwaltung des Reichsgaues Wien); Rakouská společnost Alpine-Montan 1871-1995 (Österreichische Alpine-Montan Gesellschaft 1871-1995).

Prostudovali jsme maximální množství vytypovaných materiálů, které nám v archivu byli ochotni během pobytu připravit (většinou 3 kartony na osobu a den). Několikrát se nám

bohužel stalo, že místo objednaných kartonů nás čekaly jiné materiály, zejména z posledně jmenovaného fondu. Poměrně zajímavé dokumenty jsme objevili ve fondu *Říšský komisař pro znovusjednocení...*, zřejmě také z důvodu vyšší úrovně zpracování tohoto archivního souboru, která se značně liší od ostatních dvou fondů, zejména od fondu *Říšský místodržitel ve Vídni*. Tyto materiály ale pocházejí bohužel pouze z období 1939 až 1940. Za zmínku stojí např. celkové zprávy o vývoji pracovního nasazení ve Východní marce vypracovávané dvakrát do měsíce ve vídeňské pobočce říšského ministra práce pro pracovní nasazení a pomoc v nezaměstnanosti ve Východní marce (Zweigstelle Ostmark des Reichsarbeitsministers für Arbeitseinsatz und Arbeitslosenhilfe Wien, později Überleitungskommissar für die Landesarbeitsämter in der Ostmark) a obsahující i údaje o nasazení cizích dělníků nebo obecnější dokumenty vztahující se k budování správních úřadů pro řízení pracovního nasazení v Rakousku – zemských úřadů práce (Landesarbeitsämter) či říšského treuhändera práce pro hospodářskou oblast Východní marky (Reichstreuhänder der Arbeit für das Wirtschaftsgebiet Ostmark).

Přestože jsme prošli několik kartonů z fondu *Říšský místodržitel ve Vídni*, jejichž velmi obecné registry v inventáři odkazovaly na pracovní nasazení, získali jsme vesměs pouze jeden zajímavý materiál, jímž je 5. číslo tištěného bulletinu „Mitteilungen des Beauftragten für den Vierjahresplan. Der Generalbevollmächtigte für den Arbeitseinsatz“ z 1.9.1943. Tento bulletin obsahuje i 2. výnos vůdce k provádění výnosu o generálním zmocnění pro pracovní nasazení ze 4.3.1943 včetně oběžníku pro všechny župní vedoucí NSDAP jako zmocněnce pro pracovní nasazení týkajícího se zacházení se zahraničními pracovními silami a péče o ně. Všechny ostatní dokumenty s výjimkou denních zpráv vedoucích úřadoven SD, gestapa a kriminální policie ve Vídni z let 1940 až 1942 (připraven jen jeden karton těchto zpráv ze dvou, přestože byly oba několikrát objednány) pojednávaly o pracovním nasazení místního obyvatelstva, zejména zaměstnanců říšského místodržitelství a jemu podřízených úřadů.

Nejvíce kartonů jsme viděli z fondu *Rakouská společnost Alpine-Montan*, která byla součástí Říšských závodů Hermanna Göringa a zaměstnávala velké množství zahraničních civilních dělníků i válečných zajatců (protektorátní příslušníci tvořili bohužel vedle Rusů, Poláků, Chorvatů, Slováků či Italů jen zanedbatelný podíl). Využitelné dokumenty pro výše uvedený projekt představují především měsíční zprávy z let 1938 až 1944 (resp. jejich vybrané části týkající se pracovního nasazení a zaměstnanců jednotlivých provozů, obsah těchto částí se bohužel postupně velmi zestručnil) nebo několik oběžníků generálních ředitelství podniku ve Vídni a v Linci a Hlavní správy v Linci vztahujících se k postavení zahraničních dělníků.

Jednodenní výzkum M. Sedlákové v Dolnorakouském zemském archivu v St. Pöltenu ulehčila odborná korespondence i osobní konzultace s pracovníkem tohoto archivu dr. Stefanem Emingerem, který sám publikoval několik studií k pracovnímu nasazení zahraničních dělníků a válečných zajatců v Dolnodunajské župě. Jediným využitelným materiálem byly situační zprávy jednotlivých landrátů v Dolnodunajské župě z období od listopadu 1941 do března 1945 uložené pouze v kopiích ve fondu *Říšský místodržitel v Dolnodunajské župě* (Reichsstatthalter in Niederdonau). Tyto zprávy musely být ale velmi podrobně prostudovány, protože údaje o pracovním nasazení zahraničních dělníků se v nich vyskytují na různých místech.

Závěr

Touto služební cestou byla dokončena rešerše v Rakouském státním archivu – Archivu republiky ve Vídni a uskutečněn jednodenní výzkum v Dolnorakouském zemském archivu v St. Pöltenu. Časově náročný výzkum ve vídeňském archivu způsobený zejména nedokonalým zpracováním příslušných archivních fondů znamenal zisk bohužel jen několika ne příliš významných dokumentů. Původně plánované služební cesty do dalších rakouských archivů již nebudou s ohledem na sondážní e-mailovou korespondenci s vybranými archivy, ale i na časové i finanční možnosti projektu realizovány.